№ 47 Մարտի 21 (Ապրիլի 2) 1880 Մարտի 21 (Ապրիլի 2) № 47

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվանը 6 ռուբլի։ Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Հացի կերակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մենք թէ Էջմիածինը։—Ներքին տեսութիւն։ Թիֆլիսի Նահանգական դատարանի վճիռը։ Նամակ Երևանից։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Պօկտոր Մորդմանի նամակը։—«Մշակի» հեռագիրներ։—Յայտարարութիւններ։—Բանասիրական խնդիր։

ՄԵՆՔ ԹԷ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

Երբ Վասպուրականից լսեցինք ճիչը սովամահ հայերի, մենք շտապեցինք նրան հաղորդել մեր ընթերցողներին և մեր ձայնը կայծակի արագութեամբ հասաւ ամեն տեղ։ Մի քանի օրեր չանցած խմբագրութիւնը սկսեցին հեղեղել նուիրատուութիւնները, հայրենասիրութեան այդ առատ տուրքերը։ Իւրաքանչիւր հայի կուրծքը սկսեց, կարծես, աւելի ազատ շնչել, քան թէ երբէք, երբ միմեանցից հազար վերստ հեռու գտնվող մեր ազգայինները ապացուցեցին, թէ՝ ամեն շրջանի, ամեն պայմանների մէջ նոցա սիրտը դեռ զգայուն է Հայաստանի շահերին։

Յիրաւի, այս ուրախալի երեւոյթը կարելի է առաջինը համարել հէնց այն օրից, քանի որ մենք յիշում ենք ժամանակակից հայերին, քանի որ ամենքի բերանից միայն նախատինք և արհամարհանք ենք լսում հայի դէմ։ Այսպիսի եղբայրսիրութեան զօրեղ ցոյցերից յետոյ, իւրաքանչիւր հայը բարոյապէս էլ իրան վարձատրված կարող է համարել, համոզվելով իրօք որ իր ազգայինների մէջ դեռ չէ կորել մարդասիրութիւն, եղբայրսիրութիւն և հայրենասիրութիւն, որով պարծենում են ամեն լաւ ազգերը, վասն որոյ ջերմ սրտով մենք ողջունում ենք բոլոր հայերին։

Բայց երբ Եփրատի ծոցից հնչեց հառաչանք սովամահ հայերի, ո՞վ էր պարտական առաջինը լսել։ Երբ Այգեստանում սփռվում էին սովից հարիւր դիակներ, ով էր պարտական առաջինը տեսնել։ Երբ մի ամիս առաջ դեռ նոր էր լսվում թէ սովը տիրում է Հայաստանը, ո՞վ էր պարտական օգնութեան հրաւիրել։ Երբ ամենքին յայտնի, տպագրական ճանապարհով, խմբագրութեան ձեռքով անցնի սովեալների փորը....Ի՞նչի է նա ձգտում անպատճառ իրան մեծ տանել այդ փողը, երբ Էջմիածնում մինչև այժմ մնացել են Աշակերտի գաղթականների համար հաւաքած անայտ 17 հազար ռուբլիները և շատ այդպիսի փողեր...

Ի՞նչի յայտնի, աշկարայ ճանապարհը թողած՝ Էջմիածինը այդ ճանապարհով է ուզում գործ բռնել....

Դր. Նիկողոսեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՆԱՀԱՆԳԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՎՃԻՌԸ

Երկուշաբթի, մարտի 17-ին, երեկոյեան 4½ ժամին ԹԻՖԼԻՍԻ Նահանգական դատարանը կեղծ թղթադրամներ շինելու, նրանց տարածելու և փոխարկող Նիլ Լեօնտիևին բռնելու գործի մասին հետևեալ վճիռը

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՑԱՍՏԱՆՈՒՄ

—

ԺԸ.

Օդայի մէջ իւղային ճրագը դեռ վառվում էր, տարածելով իր շուրջը ազատ լոյս։ Վարդանը երկար մնաց անքուն։ Այն գիշերվայ խօսակցութիւնները զրգռել էին նրա ուղեղը։ Նա յիշում էր ծերունու որդիների սառնասրտութիւնը դէպի իր և նորեկ հիւրի «քարոզները»։ Նա զարմանում էր, որ այնպէս կասկածանքով էին նայում այդ ոգելից և ազնիւ երիտասարդի վրա։ Միւս կողմից, նրա սիրտը խռովում էր երկու սէր, որոնք չատ չէին տարբերվում միմեանցից իրանց բնաւորութիւնով. —մէկը, հարստահարված գիւղացու սէրը, միւսը, Լալայի սէրը, որ նոյնպէս բարոյական հարստահարութեան ենթակայ էր...։

Նա աչք ձգեց, տեսաւ, որ Նորեկ երիտասարդը քնած էր։ Ճրագի ազատ լուսով նկարվում էր նրա գունաթափ և մաշված դէմքը, որի սուր գծերի մէջ արտայայտվում էր մի հաստատուն բնաւորութիւն։ Նրա քունը անհանգիստ էր։ Ցնորային զառանցութեան մէջ տանջվում էր նա։ Երբեմն նրա ցամաք շրթունքը շարժվում էին, և լսելի էին լինում խառն, կցկտուր խօսքեր, ֆրանսիերէն և հայերէն լեզուով.

«Գիւղացիներ... հաւաս ժամը... ձեր արիւնով պիտի գնէք... ձեր ազատութիւնը... ներկան... ապագան... մեզ է պատկանում... ցոյց տուեցէք... քաջերը... որ թուրքի... երկաթի գաւազանը... բոլորովին չէ մահացրել... ձեր մէջ կեանքը... և... ազատութեան... զգացմունքը...։ Լաակի... և... սրի մէջ... պիտի գտնենք... մեր... փրկութիւնը...։ Դէպ առաջ... քաջե՛ր....

—խեղճ, ասաց Վարդանը գլուխը շարժելով.— Երևի չատ գրքեր է կարդացել...։ Հայ գիւղացու ողորմելի օդայի մէջ իրան փարիզի բարրիկադների վրա է երևակայում և ճառ է խօսում... խեղճ...

Այդ միջոցին Վարդանի ականջին զարկեց երգի մեղմիկ ձայն, որ տխուր հնչիւններով լսելի էր լինում գիշերային լռութեան մէջ։ Նա ճանաչեց նազելի ձայնը և դուրս եկաւ օդայից։

Երուանի խաչօի տանը մի երկրորդ արարած ևս այն գիշեր արթուն էր. նա իր անկողնի մէջ անհանգիստ կերպով այս կողմ և այն կողմ էր շուռ գալիս։ Նրա շուրջը, սրահի մէջ, այր և կին բոլորը ծանր քնով խանգիստ էին։ Մշակի յոգնած և վաստակաբեկ անդամները գիշերվայ արթնութիւն չը գիտեն։

Միայն Լալան հանգիստ լինել կարող չէր։ Նա հանվեցաւ և կամաց դուրս եկաւ սրահից։ Կատուն այնպէս զգոյշ, այնպէս հեղիկ կերպով չէր կարող փոխել իր քայլերը, որպէս այդ մանկահասակ աղջիկը, անցնելով սրահի միջից, յայտնվեցաւ բակում։ Շունը նրան հեռուից տեսնելով, սկսեց հաչել։ «Սուս, չչնչաց նա հաղիւ լսելի ձայնով։ Շունը լռեց։ Խաղաղ գարնանային գիշեր էր։ Օդի զովութիւնը մրսեցնելու չափ ցուրտ էր. բայց նա աւելի կազդուրեց օրիորդին, աւելի հովացրեց նրա բորբոքված դէմքը։ Նա անցաւ դէպի պարտէզը և մտաւ ծառերի մէջ։ Այստեղ խաւարը աւելի թանձր էր. այստեղ նրան չէին տեսնի։ Նա նստեց թաւշեայ խոտերի վրա, և ձեռքը ծնօտին դրած, սկսեց նայել դէպի երկինքը։ Լուսինը չէր երևում. «Ուրեղ է նա, մտածում էր օրիորդը, երևի, քնած է։ Նրա շուրջը տիրում էր խորին լռութիւն։ Ծառերի վրա մի տերև անդամ չէր շարժվում։ Բոլորը հանգստանում էին, թէ քամին, որ չատ անդամ օրօրում էր այդ ծառերի ճիւղերը, և թէ գետը, որի աղմկալի հոսանքի ձայնը նա միշտ լսել էր գիշերային լռութեան ժամանակ։ Բոլորը հանգստանում էին, միայն ինքը անհանգիստ էր, միայն ինքը արթուն էր։

Նա յիշեց մի երգ, որ սովորել էր պառաւ տատից. և բոլորովին ակամայ կերպով դուրս թռան նրա սեղմված շրթունքի միջից սիրելի երգի անուշ հնչիւնները.

«Քնած է լուսնեակը երկնքի խորքում,
«Քնած է թռչնակը իր փափուկ բունում,
«Քնած է քամին, տերևը չէ շարժվում,
«Քնած է գետը, ձայնը չէ լսվում.

«Մայրիկ, ինչու ես քնել չեմ կարում,
«Ուզում եմ քնել, աչքս չէ փակվում.
«Մայրիկ, այս ինչ է, որ ինձ տանջում է,
«Այս ինչ կրակ է, որ սիրտս այրում է»։

Վերջացնելով երգը, նա գլուխը ցած թողեց ծնկերի վրա, և երկու ձեռքով բռնելով իր բորբոքված երեսը սկսեց դառն կերպով լաց լինել։ Արտասուքը հեղեղի նման թափվում էր նրա սիրուն աչքերից։ Ի՞նչու էր լաց լինում.—ինքն էլ չը գիտէր։ Արդեօք նրա համար, որ միրը բերեց իր սիրելի մօրը, որին չէր տեսել, որի բերնից մի անուշ խօսք անգամ չէր լսել։ Էլ ինչու էր լաց լինում։ Այդ ինչ անբացատրելի զգացմունք էր, որ խռովում էր նրա կուսական անմեղ սիրտը։

Բայց արտասուքը փոքր ինչ հանգստացրեց նրան։ Նա գլուխը վեր բարձրացրեց, նայեց իր շուրջը, և նրա աչքը ընկաւ չորս կաղամախիների հովանու տակ հանգստացած գերեզմանի վրա, որ չատ հեռու չէր իր նստած տեղից։ Դա իր քրոջ Սօնայի գերեզմանն էր, որին թէև չէր տեսել, բայց նրա ցաւալի պատմութիւնը հազար անդամ լսել էր։ Հանդուցեալը Նահատակի նշանակութիւն էր ստացել ռամիկ ամբոխի մէջ, և նրա գերեզմանի մօտ չատ անդամ բերում էին հիւանդներ։ Գերուանի հօր պատուիրելով, նրա վրա ամեն կիրակէ-մատ գիշեր վառվում էր մի իւղային ճրագ։ Այս գիշեր ճրագը տակաւին ծխրտում էր, պլպլում էր և լուսաւորում էր գերեզմանի գլաճով պատած սպիտակ մակերեսոյթը։ Լալան սարսափով նայում էր նրա վրա։ Քրոջ ցաւալի պատմութիւնը նրա բորբոքված երևակայութեան մէջ իրականութիւն ստացաւ։ Նա այժմ տեսնում էր գերեզմանի փոխարէն մի քրդի սև չադր, լեռների մի խուլ ձորի մէջ կազմված։ Նրա մէջ նստած էր Սօնան զարհուրելի-յուսահատ դէմքով։ Նա իր ձեռքում բռնած ունէր թոյնի բաժակը, մօտեցնում էր շրթունքին և յետ էր տանում։ Երկար նա մաքառում էր կեանքի և մահուան դէմ։ Ահա, մօտենում էր չադրին քուրդ աղջիկանը՝ Սօնայի յափշտակողը։ Սօնան տեսաւ Նրան. կրկին մօտեցրեց իր շրթունքին թունավոր բաժակը, խաչակնքեց և խըմաւ....

Տեսարանը փոխվեցաւ։

Լալայի աչքի առջև դրած էր դարձեալ Սօնայի սպիտակ գերեզմանը։

Այժմ նրա երևակայութեան մէջ պատկերացան երկու ուրիշ անձինք. մէկը, Թօմաս էֆէնդին իր խորամանկ և գարշելի դէմքով, միւսը, քուրդ Ֆաթմահ-բէկը իր վայրենի և գազանային դէմքով։ Նա բոլոր մարմնով դողաց։ Արդեօք գիտէր, արդեօք յայտնի էր նրան, թէ ինչ փոս են փորում այդ երկու մարդիկը իր համար։—Նա ոչինչ չը գիտէր. նա միայն զգում էր...

—Չէ, բացականչեց նա սոսկալի ձայնով,—ես Սօնայի մօտ չեմ գնայ... ես վախենում եմ գերեզմանից...։

Այդ միջոցին մի ձեռք հեղիկ կերպով դրվեցաւ նրա ուսի վրա, և լսելի եղաւ նրա անունը.

—Լալայ...

Օրիորդը ոչինչ չը լսեց։

—Լալայ... կրկնվեցաւ ձայնը,—ես չեմ թողնի, որ դու Սօնայի մօտ գնաս... ես կազատեմ քեզ...

Նա յետ նայեց, տեսաւ, իր մօտ կանգնած էր Վարդանը։

—Հա՛, ազատիր ինձ... խօսեց նա, դեռ առանց սթափվելու իր առաջին խռովութիւնից.—ազատիր, տար մի ուրիշ երկիր, այստեղ վատ է... այստեղ չատ վատ է...